

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ «ԱՐԹՈՒՐ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ» ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 94-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 6-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ 2025 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 22-ԻՆ ԿԱՅԱՑՎԱԾ ՍԴՈՒ-1780 ՈՐՈՇՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Սահմանադրական դատարանը 2025 թվականի փետրվարի 5-ի ՍԴԱՈ-16 աշխատակարգային որոշմամբ քննության է ընդունել Բարձրագույն դատական խորհրդի (այսուհետ նաև՝ ԲԴԽ) կողմից լիազորությունները դադարեցված դատավոր Արթուր Ստեփանյանի (այսուհետ նաև՝ Դիմող) դիմումը «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի (այսուհետ նաև՝ ԴՕ) 69-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի և դրան իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանության, 142-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ և 3-րդ կետերի, 146-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, 149-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի և 152-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Սահմանադրության 61, 63 և 79-րդ հոդվածներին համապատասխանությունն ստուգելու նպատակով:

2. Սահմանադրական դատարանի 2025 թվականի ապրիլի 22-ի ՍԴԱՈ-55 աշխատակարգային որոշմամբ գործի վարույթը մասամբ՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 69-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, 142-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 2-րդ և 3-րդ կետերի, 146-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, 149-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի և 152-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ սահմանադրականությունը որոշելու մասով, կարճվել է:

3. Սահմանադրական դատարանը, դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «Արթուր Ստեփանյանի դիմումի հիման վրա՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, 2025 թվականի ապրիլի 22-ին կայացրել է ՍԴՈՒ-1780 որոշումը (այսուհետ նաև՝ Որոշում), որի եզրափակիչ մասում նշված է.

«1. «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությունը՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս նրա լիազորություններն էական կարգապահական խախտման հիմքով դադարեցնելու վերաբերյալ Բարձրագույն դատական խորհրդի որոշումների ընդունման համար այնպիսի կարգավորում նախատեսելու մասով, որի պայմաններում որոշումը կարող է ընդունվել Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամների ընդհանուր թվի կեսի, այսինքն՝ հինգ կողմ ձայներով, ճանաչել Սահմանադրության 49-րդ հոդվածին՝ 75-րդ հոդվածի հետ համակցության մեջ, 164-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 174-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերին, 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետին և 2-րդ մասին հակասող:

2. Հաշվի առնելով իրավական անվտանգությունը չխաթարելու անհրաժեշտությունը՝ Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի 4-րդ կետին, 19-րդ մասին և 69-րդ հոդվածի 13-րդ մասին համապատասխան՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի՝ Սահմանադրական դատարանի սույն որոշման եզրափակիչ մասի 1-ին կետով՝ դրանում նշված օրենսդրական կարգավորման մասով, Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված դրույթի իրավական ուժը կորցնելու վերջնաժամկետ սահմանել 2025 թվականի հուլիսի 1-ը՝ հնարավորություն ընձեռելով Ազգային ժողովին այն համապատասխանեցնելու սույն որոշմանը:

(...)»:

4. Համաձայն չլինելով Սահմանադրական դատարանի 2025 թվականի ապրիլի 22-ի ՍԴՈ-1780 որոշմանը՝ Սահմանադրական դատարանի դատավոր Ս. Սաֆարյանս ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք Որոշման եզրափակիչ մասի և դրա հիմքում դրված պատճառաբանությունների վերաբերյալ:

5. Ստորև առանձին կետերով ներկայացված են Դատավորի նկատառումները դիմումի ընդունելիության (կարճման հիմքերի), գործը դատաքննության նախապատ-

րաստելիս արձանագրված ընթացակարգային հակասությունների և Որոշման պատճառաբանական մասի բովանդակային խնդիրների վերաբերյալ:

6. Գործի դատավարական նախապատմության կարևոր շեշտադրումները, որոնք ներառվել են նաև թիվ ԲԴԽ-61-Ո-Կ-8 գործով կայացված Որոշման մեջ:

6.1. ԲԴԽ 2022 թվականի նոյեմբերի 24-ի թիվ ԲԴԽ-105-Ո-Կ-25 և 2023 թվականի փետրվարի 27-ի թիվ ԲԴԽ-20-Ո-Կ-7 որոշումներով Դիմողին հայտարարվել է երկու նկատողություն, և Արդարադատության նախարարի կողմից ԲԴԽ-ին Դիմողին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ նոր միջնորդություն ներկայացնելու դրությամբ Դիմողն ունեցել է չմարված կարգապահական տույժեր:

6.2. ԲԴԽ-ն արձանագրել է, որ Դիմողը՝ որպես դատավոր, 79 քաղաքացիական գործերով իր գործողություններում զերծ չի մնացել դատական իշխանությունը վարկաբեկող, դատական իշխանության անկախության և անաչառության վերաբերյալ հանրության վստահությունը նվազեցնող վարքագիծ դրսևորելուց, որը դիտվել է դատավորի կարգավիճակի հետ անհամատեղելի էական կարգապահական խախտում, և կայացվել է Դատավորի լիազորությունները կասեցնելու մասին որոշում:

6.3. Կարգապահական վարույթի հիմք է հանդիսացել Արդարադատության նախարարի՝ 2024 թվականի մայիսի 23-ի թիվ 48-Ա որոշմամբ հաստատված միջնորդությունը՝ Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ:

6.4. 2024 թվականի հունիսի 17-ին կայացած նիստում գործի քննությունն ավարտվել է, և ԲԴԽ-ն անցել է խորհրդակցական սենյակ: Դատական նիստին մասնակցել են ԲԴԽ տասն անդամներ, իսկ Դիմողի՝ որպես դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու վերաբերյալ թիվ ԲԴԽ-61-Ո-Կ-8 որոշմանը կողմ են քվեարկել ԲԴԽ հինգ անդամներ՝ Ա. Դանիելյանը, Կ. Թումանյանը, Ե. Թումանյանցը, Հ. Գրիգորյանը, Կ. Անդրեասյանը, երեք անդամներ՝ Ա. Աթաբեկյանը, Էդ. Հովհաննիսյանը, Մ. Համբարձումյանը հայտնել են հատուկ կարծիք, իսկ մյուս երկու դատավոր անդամներից Ք. Մկոյանը գտնվել է գործուղման մեջ և քվեարկությանը չի մասնակցել, Վ. Քոչարյանի լիազորությունները դադարել են:

6.5. Դիմողը Սահմանադրական դատարան ներկայացրած դիմումի «Խնդրանք և փաստարկներ» բաժնի 4-րդ կետում խնդրել է ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասը ճանաչել Սահմանադրության 61-րդ հոդվածին և 63-րդ հոդվածի 1-ին մասին հակասող և անվավեր՝ հաշվի առնելով նշված դրույթներին իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունը, համաձայն որի՝ դատավորի լիազորությունները դադարացնելու ԲԴԽ որոշումն ընդունվում է՝ առանց հաշվարկելու դատական նիստին մասնակցած [ԲԴԽ] անդամների ձայները:

7. Գտնում են, որ Դիմողի՝ ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասով իրականացվող վարույթը ևս ենթակա էր կարճման՝ նույն հիմնավորմամբ, ինչ հիմնավորմամբ. կարճվել է դիմումում բարձրացված մյուս նորմերի սահմանադրականության ստուգման վարույթը՝ հետևյալ պատճառաբանությամբ:

8. «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի (այսուհետ նաև՝ ՍԴՕ) 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը կարճում է գործի վարույթը գործի քննության ցանկացած փուլում, եթե բացահայտվել են սույն օրենքի 29-րդ հոդվածով նախատեսված՝ գործի քննությունը մերժելու հիմքեր:

9. ՍԴՕ-ի 29-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը գործի քննությունն ամբողջությամբ կամ մասամբ մերժելու մասին աշխատակարգային որոշում է ընդունում, եթե դիմումում առաջադրված հարցերը ենթակա չեն Սահմանադրական դատարանին:

10. Սահմանադրական դատարանի 2009 թվականի մարտի 17-ի ՍԴԱՌ-21 աշխատակարգային որոշմամբ սահմանված են դիմումի ընդունելիության օրենսդրական չափանիշների իրավական առանձնահատկությունները, որոնք դիմողը պետք է հաշվի առնի Սահմանադրական դատարան դիմում ներկայացնելիս: Ի շարս այլ չափանիշների՝ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է նաև դիմումի առարկայի վերաբերելիությանը Սահմանադրական դատարանի իրավասությանը և այդ համատեքստում՝ նաև դիմումի առերևույթ հիմնավորվածությանը: Ըստ այդմ՝ Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ «դիմումը չի բավարարում հիմնավորված լինելու պահանջը նաև այն դեպքում, երբ դիմողի հիմնավորումները կապված են ոչ թե

վիճարկվող դրույթի սահմանադրականության հարցի հետ, այլ վերաբերում են պարզապես այդ օրինադրույթի կիրառման իրավաչափության հարցին: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ դիմողը, ձևականորեն վիճարկելով օրենքի դրույթի սահմանադրականության հարց, ըստ էության բարձրացնում է այդ դրույթի կիրառման իրավաչափության հարց կամ հետապնդում է այլ նպատակներ, ապա այդպիսի դիմումները ենթակա են մերժման՝ (...) որպես սահմանադրական դատարանի քննության ենթակա հարց չառաջադրող դիմումներ»:

11. Ըստ այդմ՝ սահմանադրական կոնկրետ վերահսկողության առարկա կարող են դառնալ այնպիսի վեճեր, որոնց հիմքում դրված են ոչ թե կոնկրետ գործի փաստական և (կամ) իրավական հանգամանքների գնահատման, վիճարկվող իրավական նորմի՝ տվյալ գործով կիրառման կամ չկիրառման, այլ նորմատիվ իրավական ակտի վիճարկվող դրույթի սահմանադրականության գնահատման հարցեր:

12. Տվյալ պարագայում Դիմողի կողմից ներկայացվել են ԲԴԽ-ի կողմից իր կարգապահական գործով որոշման ընդունման ընթացակարգի ենթադրյալ խախտմանն առնչվող փաստական հանգամանքներ, դրանց տրվել է իրավական որակում, և ըստ էության որպես օրենքի խախտումը վերացնելու կառուցակարգ՝ «չորրորդ ատյան», դիմում է ներկայացվել Սահմանադրական դատարան՝ փորձելով ԲԴԽ որոշման իրավաչափության վիճարկումը քողարկել դիմումի ընդունելիության ֆորմալ պահանջների երևութական պահպանմամբ: Մասնավորապես՝ դիմումի փաստական հիմքի էությունը նկարագրվել է հետևյալ կերպ. «(...) 2024 թվականի հունիսի 17-ին կայացած նիստին մասնակցել են ԲԴԽ բոլոր 10 անդամները (...): Սակայն, դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու վերաբերյալ որոշման քվեարկության ընթացքում հաշվի են առնվել միայն 8 անդամների ձայները: Ավելին՝ դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու վերաբերյալ որոշման բովանդակությունից հետևում է, որ ԲԴԽ-ն այդ որոշումը կայացրել է ամբողջական կազմով, ԲԴԽ բոլոր 10 անդամների մասնակցությամբ:

(...) Թեև դատական նիստին մասնակցել են տասը անդամները, օգտվելով դատավորին վերապահված բոլոր իրավունքներից, այդ թվում՝ հարցեր տալու, ինչը կարող էր ազդել նրանց դիրքորոշումների ձևավորման վրա, ձայների հաշվարկի

հիմքում դրվել է 8-ը: Բացի այդ, ԲԴԽ-ն քվեարկությանը նիստին մասնակցած բոլոր անդամների մասնակցությունն ապահովելու հնարավորություն ունենալով, չի ստեղծել նման պայման, իսկ ձայների հաշվարկի նպատակով անտեսել է դատական նիստին մասնակցած 2 դատավորներին, ինչը խախտում է Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 63-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ հաշվի առնելով ԲԴԽ-ի կողմից նշված դրույթին իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունը: Որպիսի պայմաններում դատավորի լիազորությունները դադարեցվել են ոչ թե պահանջվող՝ նիստին մասնակցող խորհրդի անդամների ձայների մեծամասնությամբ, որն առնվազն 6 ձայն է, այլ՝ 5 կողմ ձայնով»:

13. Մեջբերված նյութից ակնհայտ է դառնում, որ Դիմողի կողմից Սահմանադրական դատարանի քննությանն են ներկայացվել իր նկատմամբ ԲԴԽ որոշման իրավաչափությունը վիճարկող հանգամանքներ, որոնք, անգամ եթե պարունակեին իրավական խնդիրներ, օրինադրույթի և (կամ) դրա կիրառման պրակտիկայի սահմանադրականությանը վերաբերելի լինել չեն կարող:

14. Դիմումի շարադրանքի ընդհանուր դատողությունն այն է, որ Դիմողը փաստացի գտնում է, որ ԲԴԽ որոշումն ընդունվել է ԴՕ-ի պահանջների **խախտմամբ**, որը, ըստ Դիմողի, դրսևորվել է ԲԴԽ-ի՝ խորհրդակցական սենյակում ներկա անդամների թվի սխալ հաշվարկով:

15. Այս կապակցությամբ հարկ եմ համարում ընդգծել, որ օրինադրույթի կամ վերջինիս կիրառման պրակտիկայի սահմանադրականության վիճարկման համար անհրաժեշտ է, որ Դիմողը հստակորեն և որոշակիորեն մատնանշի սահմանադրաիրավական վեճը, այն է՝ Սահմանադրական դատարանի քննությանը ենթակա հարցը: Վերջինս պետք է բխի իրավակիրառի կողմից համապատասխան իրավադրույթին տրված մեկնաբանության՝ սահմանադրական առումով վիճարկելիությունից, որը չի կարող արձանագրված համարվել լոկ Դիմողի կողմից համապատասխան իրավանորմի խախտման վկայակոչմամբ: Իրավախախտումը ոչ թե իրավանորմի վիճարկելի մեկնաբանությունն ու կիրառումն է, այլ իրավանորմի պահանջի կամայական չկատարումը կամ պահանջից կամայական շեղումը, որն առերևույթ անգամ չի կարող

դիտարկվել որպես սահմանադրաիրավական քննության արժանի հարց (սահմանադրաիրավական վեճ):

16. Հետևապես՝ դատական ակտի (ԲԴԽ որոշման) իրավաչափության վիճարկումը հիմքում ունի ոչ թե իրավանորմի կամ դրա մեկնաբանության (կիրառման) սահմանադրականության վերաբերյալ լեգիտիմ վեճ, այլ դատական ակտի (ԲԴԽ որոշման) ենթադրյալ անօրինականությունը, որի քննությունը դուրս է Սահմանադրական դատարանի իրավասությունից: Նշյալին հակառակ մեկնաբանությունը կձևախեղի Սահմանադրական դատարանի՝ Սահմանադրության 167-րդ հոդվածի 1-ին մասով ամրագրված կարգավիճակը՝ վերջինիս հաղորդելով «չորրորդ ատյանի» կամ «փաստի դատարանի» հատկանիշներ:

17. Վերոնշյալի հաշվառմամբ՝ գտնում եմ, որ նախ՝ լիազորությունները դադարեցված դատավոր Արթուր Ստեփանյանի դիմումով ի սկզբանե գործի քննությունը ենթակա էր մերժման, իսկ գործը քննության ընդունվելու պայմաններում այն պետք է կարճվեր՝ ՍԴՕ-ի 29-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետին համապատասխան:

18. Որոշմամբ դիմումի առարկան փոփոխվել է. Սահմանադրական դատարանի կողմից ինքնուրույնաբար բարձրացվել է հարց, և տրվել պատասխան, ինչը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ դատարանը հանդես է եկել որպես սահմանադրաիրավական վեճ նախաձեռնող մարմին:

19. Որոշման 19-րդ կետում Սահմանադրական դատարանը փորձել է հիմնավորել դիմումի առարկայի սահմանազանցումը, սակայն բավարարվել է միայն ՍԴՕ-ի 32-րդ հոդվածով սահմանված՝ գործն ի պաշտոնե քննության առնելու՝ Սահմանադրական դատարանի լիազորության վկայակոչմամբ և առանց հետագա իրավավերլուծության՝ անցել այդ լիազորության հիման վրա՝ սահմանադրաիրավական փոփոխված հարցի շարադրմանը՝ նշելով հետևյալը. «Վիճարկվող օրինադրույթի սահմանադրականությունը պարզելու համար Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ, մասնավորապես, ներքոնշյալ հարցադրմանը.

- Օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությունը՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս նրա լիազորություններն էական կարգապահական խախտման հիմքով դադարեցնելու վերաբերյալ Խորհրդի

որոշումների ընդունման համար այնպիսի կարգավորում նախատեսելու մասով, որի պայմաններում որոշումը կարող է ընդունվել Խորհրդի անդամների ընդհանուր թվի կեսի (որոշումն ընդունվում է նիստին մասնակցող Խորհրդի անդամների ձայների մեծամասնությամբ), այսինքն՝ հինգ կողմ ձայներով, համապատասխանում է արդյոք Սահմանադրության 49-րդ հոդվածին՝ 75-րդ հոդվածի հետ համակցության մեջ, 164-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 174-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերին, 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետին և 2-րդ մասին»:

Ըստ այդմ՝ կարելի է եզրահանգել, որ տվյալ գործով դիմումի առարկայից շրջանակից դուրս գալը Սահմանադրական դատարանի կողմից չի պատճառաբանվել և չի հիմնավորվել, ինչը, ինքնին պատշաճ ընթացակարգի (due process) խնդիր է հարուցում Որոշման պատճառաբանական մասի համար:

20. Վերոնշյալը հաշվի առնելով՝ հարկ է անդրադառնալ Սահմանադրական դատարանի ի պաշտոնե գործելու լիազորությանը՝ առնվազն խնդրո առարկա գործի համատեքստում բացահայտելու համար այն նորմատիվ շրջանակները, որոնք պարփակում են Սահմանադրական դատարանին գործի քննության ընթացքն ուղղորդելիս:

21. Անհատական դիմումի քննության շրջանակի և ՍԴՕ-ի 32-րդ հոդվածում ամրագրված՝ Սահմանադրական դատարանի ի պաշտոնե (ex officio) գործելու սկզբունքի հարաբերակցության հարցը Սահմանադրական դատարանի պրակտիկայում տակավին չլուծված և իրարամերժ կիրարկում ունեցող հարցերից մեկն է: Խնդիրն այն է, թե ինչպիսի տարածական շրջանակ ունի Սահմանադրական դատարանի ի պաշտոնե գործելու սկզբունքը, և արդյո՞ք այն ենթադրում է դիմումի առարկայի կամայական (հայեցողական) փոփոխում:

22. Այս հարցին համակցվում է վերացական և կոնկրետ սահմանադրական վերահսկողության առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ Սահմանադրական դատարանի հայեցողության օբյեկտիվ սահմանափակումների հիմնախնդիրը, որը պետք է անպայմանորեն հաշվի առնվի Սահմանադրական դատարանի ի պաշտոնե գործելու առարկայական և գործառնական շրջանակը որոշելիս:

23. ՍԴՕ-ի 32-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Գործի փաստական հանգամանքները Սահմանադրական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե:

2. Սահմանադրական դատարանը կաշկանդված չէ սահմանադրական դատավարության մասնակիցների ներկայացրած ապացույցներով, բացատրություններով, միջնորդություններով, առաջարկություններով և առարկություններով և իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկում է համարժեք միջոցներ՝ կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար:

24. Մեջբերված իրավանորմի տառացի մեկնաբանությունից հետևում է, որ ի պաշտոնե գործելու սկզբունքի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանի առարկական իրավասությունից ածանցվող գործառնական հայեցողությունը եզրագծվում է **գործի** փաստական հանգամանքների պարզման ուղղությամբ Սահմանադրական դատարանի կողմից ձեռնարկվող միջոցներով, որոնց էությունը նախանշված է ՍԴՕ-ի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

25. ՍԴՕ-ի 24-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ դիմումում նշվում են Սահմանադրական դատարան ներկայացվող խնդրանքը և դիմողի փաստարկները՝ Սահմանադրության համապատասխան նորմերին կատարված հղումներով:

26. Սահմանադրական դատարանի 2009 թվականի մարտի 17-ի ՍԴԱՌ-21 աշխատակարգային որոշման համաձայն՝ « (...) դիմողը պետք է փորձի բավարար կերպով իրավաբանորեն հիմնավորել, թե իր սահմանադրական որ իրավունքներն են խախտվել և ինչ անմիջական պատճառահետևանքային կապ է առկա վիճարկվող օրինադրույթի և իր իրավունքների խախտման փաստի միջև: Նշված պահանջին համապատասխան՝ դիմողը պետք է նաև դիմումում առաջադրված հարցի հիմքում ներկայացնի իրավաբանորեն փաստված հանգամանքներ և նյութեր՝ ձեռնպահ մնալով քաղաքական կամ ոչ իրավական բնույթի հարցադրումներից ու արտահայտություններից:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ դիմումը չի բավարարում հիմնավորված լինելու պահանջը նաև այն դեպքում, երբ դիմողի հիմնավորումները կապված են ոչ թե վիճարկվող դրույթի սահմանադրականության հարցի

հետ, այլ վերաբերում են պարզապես այդ օրինադրույթի կիրառման իրավաչափության հարցին: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ դիմողը, ձևականորեն վիճարկելով օրենքի դրույթի սահմանադրականության հարց, ըստ էության բարձրացնում է այդ դրույթի կիրառման իրավաչափության հարց կամ հետապնդում է այլ նպատակներ, ապա այդպիսի դիմումները ենթակա են մերժման՝ (...) որպես սահմանադրական դատարանի քննության ենթակա հարց չառաջադրող դիմումներ»:

27. Մեջբերված դրույթներով հաստատագրվում է, որ դիմումը Սահմանադրական դատարանի սահմանադրաիրավական գործառույթների և լիազորությունների իրացման և գործադրման իրավական և փաստական հիմքն է, ինչով և բացատրվում են ՍԴՕ-ով և Սահմանադրական դատարանի ՍԴԱՌ-21 աշխատակարգային որոշմամբ դիմումի պատճառաբանվածությանն ու հիմնավորվածությանն առաջադրված հատուկ պահանջները, և դրանց չպահպանելու դեպքում դիմողի համար անբարենպաստ իրավական հետևանքների սահմանումը՝ գործի քննությունը համապատասխան հիմքերով մերժելու ձևով:

28. Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանի ի պաշտոնե գործելու սկզբունքի և դիմումին առաջադրվող իրավական պահանջների համակցված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ Սահմանադրական դատարանն իրավասու է կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկել համարժեք միջոցներ միայն դիմումի առարկայի շրջանակում, այն է՝ պարտավոր է հիմք ընդունել դիմողի կողմից բարձրացված սահմանադրաիրավական հարցը (հարցերը) կամ այլ կերպ՝ սահմանադրաիրավական վեճը:

29. Դատարանի ի պաշտոնե գործելու սկզբունքը, ինչպես հայտնի է, բնորոշ է նաև վարչական դատավարությանը: Համապատասխանաբար՝ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքը համարժեքորեն անդրադարձել է նշյալ սկզբունքի իրավական բովանդակությանը: Ի մասնավորի՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «(...) փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու ("ex officio") սկզբունքը

վերաբերում է բացառապես գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելուն, այլ խոսքով, կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելուն. այս դատավարական սկզբունքը վերաքննիչ դատարանին հնարավորություն չի ընձեռում սեփական նախաձեռնությամբ և ինքնուրույն լրացնել վերաքննիչ բողոքի իրավական հիմքերը: (...) չի կարող սեփական նախաձեռնությամբ դուրս գալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության շրջանակներից, մասնավորապես՝ փոխել հայցի հիմքը և կայացնել դատական ակտ այն իրավական և փաստական հիմքերով, որոնք առաջին ատյանի դատարանում քննության առարկա չեն դարձվել:

(...)

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ գործի փաստական հանգամանքներն ի պաշտոնե պարզելու ("ex officio") սկզբունքի համաձայն՝ դատարանի ակտիվ դերակատարությունն արտահայտվում է, մասնավորապես, որոշակի դատավարական գործողություններ կատարելիս դատավարության մասնակիցներին օժանդակելու՝ վարչական դատարանի պարտականությամբ:

(...)

Վարչադատական գործընթացում գործի փաստերն ի պաշտոնե պարզելու սկզբունքի իրավական ամրագրումը հետապնդում է դատավարությունում ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց նկատմամբ հանրային-իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտների ունեցած փաստացի առավելությունները վերացնելու նպատակ» (թիվ ՎԴ/2976/05/15 վարչական գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2018 թվականի նոյեմբերի 30-ի որոշում, թիվ ՎԴ/4315/05/14 վարչական գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 22-ի որոշում և այլն):

30. Ըստ էության, Վճռաբեկ դատարանն ի պաշտոնե գործելու սկզբունքի գործառնական նշանակությունը դիտել է վարչական դատավարությունում կողմերից մեկին՝ մասնավոր անձին դատավարական աջակցություն ցուցաբերելը՝ հաշվի առնելով մյուս կողմի՝ հանրային-իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտ լինելը և վերջինիս այդ կարգավիճակով պայմանավորված՝ կողմերի միջև գոյություն

ունեցող փաստացի անհավասարությունը: Միևնույն ժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը եզրագծել է ի պաշտոնե գործելու դատավարական սկզբունքի գործողության սահմանները՝ ընդգծելով, որ դատարանը չի կարող փոփոխել հայցի հիմքը, լրացնել վերաքննիչ բողոքը և այլն:

31. Այսինքն՝ ի պաշտոնե գործելու սկզբունքը լրացնում է տնօրինչականության դատավարական հիմնարար սկզբունքը, այլ ոչ թե փոխարինում է դրան, և, ըստ այդմ, դատավարության կողմի՝ տվյալ դեպքում հայցվորի կամ դիմողի՝ սեփական գործողություններով դատավարական իրավունքներ ձեռք բերելու և պարտականություններ կրելու, դատավարական մարտավարություն ընտրելու իրավունքը չի կարող ենթարկվել դատարանի ոչ իրավաչափ միջամտության:

32. Այս կապակցությամբ հարկ է նշել, որ Սահմանադրական դատարանը, իրավասու լինելով առնվազն խնդրո առարկա գործով ինքնաբավ մեկնաբանություն տալու ՄԴՕ-ի 32-րդ հոդվածով սահմանված, սակայն միջդատավարական (սահմանադրատավարական և վարչատավարական) բնույթ ունեցող ի պաշտոնե գործելու սկզբունքին, դա չի արել, և, ըստ այդմ, բաց է մնում սահմանադրական դատավարությունում այս սկզբունքի կիրառման հիմքերի և սահմանների հստակեցման հարցը:

33. Տվյալ պարագայում Դիմողի կողմից բարձրացվել է ԲԴԽ-ի կողմից իր գործի քննությանը մասնակցած անդամների մի մասի (երկու անդամ) խորհրդակցական սենյակում չգտնվելու և որոշմանը չքվեարկելու հարցը՝ որպես ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի (իրավակիրառ պրակտիկայում վերջինիս տված մեկնաբանության) հակասահմանադրականության դրսևորում: Մինչդեռ, Որոշմամբ առաջադրվել և քննության է առնվել բոլորովին այլ հարց՝ քվորումի պայմաններում «էական կարգապահական խախտման հիմքով դատավորի լիազորությունների դադարեցում» կարգապահական տույժի՝ ԲԴԽ հինգ անդամի «կողմ» ձայնով կիրառման սահմանադրականությունը:

34. Վերստին ընդգծելով, որ Դիմողի կողմից բարձրացված հարցը վերաբերում էր ԲԴԽ-ի կողմից իր նկատմամբ կայացված որոշման իրավաչափությանը, ուստի՝ Սահմանադրական դատարանին ենթակա չէր, գտնում եմ, որ Սահմանադրական

դատարանը գործի վարույթը կարճելու փոխարեն, չափազանց լայն և ՍԴՕ-ի 32-րդ հոդվածի իրավական շրջանակից դուրս մեկնաբանություն է տվել ի պաշտոնե գործելու սկզբունքին՝ փաստորեն փոխելով դիմումի առարկան և հիմքը՝ արդյունքում ձևախեղելով անհատական դիմումի հիման վրա կոնկրետ սահմանադրական վերահսկողության կառուցակարգը:

35. Սահմանադրական դատարանի (զեկուցող դատավորի) կողմից գործով պատասխանող Ազգային ժողովին չի ծանուցվել դիմումի առարկայի փոփոխության վերաբերյալ և հնարավորություն չի տրվել այդ առթիվ ներկայացնելու իր դիրքորոշումը:

36. ՍԴՕ-ի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Սահմանադրական դատավարության մասնակիցներն են՝

1) դատավարության կողմերը՝

ա. դիմողը՝ սույն օրենքի 23-րդ հոդվածին համապատասխան՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունք կամ պարտականություն ունեցող մարմինները և անձինք,

բ. պատասխանողը՝ սույն օրենքով նախատեսված մարմիններն ու անձինք:

(...)»:

ՍԴՕ-ի 47-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Կողմերն իրավունք ունեն՝

1) ծանոթանալու գործի նյութերին, անելու քաղվածքներ.

2) ներկայացնելու գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող նյութեր.

3) գործի առնչությամբ ներկայացնելու իրենց դիրքորոշումը.

4) հարցեր տալու մյուս կողմին, նրա ներկայացուցչին, փորձագետին, վկային.

5) միջնորդություններ հարուցելու, առաջարկություններ անելու, առարկություններ ներկայացնելու»:

37. Օրենսդրի կողմից սահմանադրական դատավարության կողմերին վերապահված վարութային իրավունքներից հատկանշական է գործի առնչությամբ դիրքորոշում ներկայացնելու իրավունքը, որը հավասարապես գործում է թե՛ գրավոր և թե՛ բանավոր ընթացակարգով գործը քննելիս: Սույն իրավունքը Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված արդար դատաքննության իրավունքի

ծավալում ընդգրկված կողմերի իրավահավասարության սկզբունքի բաղադրիչ է, որի բացակայությունը խաթարում է մրցակցային դատավարության բուն էությունը:

38. Սահմանադրական դատարանը համահավաք դիրքորոշում է ձևավորել կողմերի իրավահավասարության սահմանադրաիրավական սկզբունքի հարցում: Մասնավորապես՝ 2016 թվականի հունիսի 23-ի ՍԴՈ-1289 որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը նշել է. «ՀՀ Սահմանադրության 28-րդ հոդվածով ամրագրված դրույթը, համաձայն որի՝ բոլորը հավասար են օրենքի առջև, ՀՀ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածով և Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի շրջանակներում արտահայտվում է որպես դատավարական կողմերի իրավահավասարության պահանջ»:

Օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքի վերաբերյալ դիմողի փաստարկների առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է իր՝ 04.05.2010 թ. ՍԴՈ-881 որոշման 5-րդ կետում ամրագրված իրավական այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ «... օրենքի առջև բոլորի հավասարության սահմանադրական սկզբունքը ենթադրում է օրենքի առջև հավասար պատասխանատվության, պատասխանատվության անխուսափելիության և իրավական պաշտպանության հավասար պայմանների ապահովում, և չի առնչվում իրավական տարբեր կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտների համար որևէ իրավաչափ նպատակով պայմանավորված նախադրյալներ՝... սահմանելուն»:

39. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը [(այսուհետ նաև՝ ՄԻԵԴ)], անդրադառնալով դատավարության ընթացքում կողմերի իրավահավասարության սկզբունքին, Նիկողոսյանը և Մելքոնյանն ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության վճռում վերահաստատել է իր նախադեպային իրավունքը, համաձայն որի՝ «... դատավարությունում կողմերի իրավահավասարության պահանջը, որը արդար դատաքննության հասկացության հատկանիշներից մեկն է, ենթադրում է, որ յուրաքանչյուր կողմին պետք է տրամադրվի ողջամիտ հնարավորություն՝ ներկայացնելու իր փաստարկները, ներառյալ ապացույցները, այնպիսի պայմաններում, որոնք նրան մյուս կողմի համեմատ չեն դնում էականորեն անբարենպաստ վիճակում» (Nikoghosyan and Melkonyan v. Armenia, app. no. 11724/04 and 13350/04, 06.12.2007,

§37; Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands, app. no. 14448/88, 23.09.1993, §33; Steck-Risch v. Liechtenstein, app. no. 63151/00, 19.05.2005)»:

40. Վերոնշյալի լույսի ներքո գտնում եմ, որ իր գործով դիրքորոշում ներկայացնելու անձի իրավունքը ողջամտորեն չի կարող պատշաճ իրացվել, եթե նա չի կոմունիկացվում մյուս կողմի դիրքորոշումներին, ներկայացված ապացույցներին և դատարանի միջանկյալ (ընթացիկ դատավարությանը վերաբերող և գործն ըստ էության չլուծող) որոշումներին:

41. Այսքանով հանդերձ՝ արդեն իսկ արձանագրված փաստ է, որ քննարկվող գործով Սահմանադրական դատարանը գործով պատասխանող Ազգային ժողովին չի ծանուցել դիմումի առարկայի փոփոխության մասին և այդպիսով Ազգային ժողովին հնարավորություն չի տվել սկզբնապես ներկայացված դիրքորոշումը հավելել լրացուցիչ դիրքորոշմամբ, որը կվերաբերեր Սահմանադրական դատարանի կողմից առաջադրված սահմանադրաիրավական նոր հարցին (սահմանադրաիրավական վեճին):

42. Ընդ որում՝ ավելորդ չէ նշել, որ Սահմանադրական դատարանը, բացի վերը մեջբերված հայեցակարգային իրավական դիրքորոշումներից, առանձին գործերով ինքն է առավել կոնկրետացրել և զարգացրել կողմերի իրավահավասարության սահմանադրաիրավական սկզբունքի նորմատիվ ընկալումը՝ վերջինիս ծավալում ներառելով նաև դատավարական գործողությունների (որոշումների) վերաբերյալ ծանուցված լինելու կողմի իրավունքը (2015 թվականի հունվարի 27-ի ՍԴՌ-1189, 2020 թվականի մայիսի 12-ի ՍԴՌ-1529 որոշումներ և այլն), սակայն խնդրո առարկա գործով շեղվել է այդ սկզբունքից:

43. Հատկանշական է նաև, որ սահմանադրական դատավարության և սահմանադրական արդարադատության հիմնական առանձնահատկությունը նորմաստեղծման գործընթացին նեգատիվ միջամտությունն է: Այսինքն՝ Սահմանադրական դատարանը տարատեսակ գործերով իր իրավասության շրջանակում քննության է առնում օրենսդիր և գործադիր իշխանության նորմատիվ իրավական ակտերի համապատասխան դրույթների սահմանադրաչափությունը և լիազորված է դադարեցնելու դրանց գործողությունը: Հետևապես՝ թեկուզ անուղղակիորեն Սահմանադրական

դատարանը միջամուխ է լինում օրենսդրական քաղաքականությանը, ինչն առավել ևս արդիական և պահանջված է դարձնում վիճարկվող իրավանորմն ընդունած պետական մարմնի՝ տվյալ դեպքում Ազգային ժողովի պոզիտիվ ներգրավումը տվյալ գործի քննությանը՝ պարզելու համար վիճարկվող իրավանորմին վերաբերող սահմանադրաիրավական վեճի վերաբերյալ օրենսդրի դիրքորոշումը և բացահայտելու իրավանորմն ընդունելիս վերջինիս իմաստի և բովանդակության կապակցությամբ խորհրդարանի իրական կամքը:

44. Մինչդեռ սույն գործով Սահմանադրական դատարանը, ի հեճուկս ՄԴՕ-ի 47-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի, ըստ էության փոփոխություն մտցնելով դիմումի բովանդակության մեջ, չի ապահովել գործով պատասխանող Ազգային ժողովի կոմունիկացումը կատարված փոփոխությանն ու դրա վերաբերյալ դիրքորոշում հայտնելու իր իրավունքի իրացումը:

45. Որոշմամբ արձանագրվել է, որ ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասը հակասում է Սահմանադրության 49-րդ հոդվածով սահմանված՝ հանրային ծառայության անցնելու իրավունքին՝ առանց կիրառելու Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով սահմանված համաչափության սկզբունքը (վերջինից բխող թեստը):

46. Անգամ եթե չքննարկվեն Որոշման և դիմումի քննության ընթացքում արձանագրված և սույն հատուկ կարծիքում ներկայացված ընթացակարգային (ներառյալ դիմումի ընդունելիության) խնդիրները, Որոշումն ունի բովանդակային ընդգծված թերություններ: Մասնավորապես՝ խոսքը վերաբերում է Որոշմամբ ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասով՝ որպես պետաիրավական միջամտության կառուցակարգով, հանրային ծառայության անցնելու սահմանադրական իրավունքի անհամաչափ սահմանափակման արձանագրմանը՝ առանց համաչափության սահմանադրական թեստի կիրառման: Այսպես՝ Սահմանադրական դատարանի կողմից քննության է առնվել ԴՕ-ի «(...) 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությունը՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելիս նրա լիազորություններն էական կարգապահական խախտման հիմքով դադարեցնելու վերաբերյալ Խորհրդի որոշումների ընդունման համար այնպիսի կարգավորում նախատեսելու մասով, որի պայմաններում որոշումը կարող է ընդունվել Խորհրդի անդամների

ընդհանուր թվի կեսի (որոշումն ընդունվում է նիստին մասնակցող խորհրդի անդամների ձայների մեծամասնությամբ), այսինքն՝ հինգ կողմ ձայներով» (Որոշում, կետ 19):

47. Այս կապակցությամբ Որոշմամբ արձանագրվել է հետևյալը. «(...) ընդհանուր հիմունքներով հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքի ծավալի մեջ ներառվում է նաև անձի կողմից ընդհանուր հիմունքներով զբաղեցված հանրային պաշտոնում պաշտոնավարելու իրավունքը, որը, իր հերթին, ենթադրում է օրենքով չնախատեսված, ինչպես նաև կամայական հիմքերով հանրային ծառայությունից ազատվելու արգելք:

Դատավորի պաշտոնն զբաղեցնող անձանց համար՝ այնքանով, որքանով որ դա վերաբերում է դատավորի՝ որպես հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքի կրողին, առկա է լրացուցիչ՝ իրավական պետության հիմնարար սկզբունքից ածանցվող անփոփոխելիության սահմանադրական երաշխիք, որի ապահովման մանրամասները պետք է սահմանվեն բացառապես սահմանադրական օրենքով՝ Դատական օրենսգրքով (...):»:

«(...) Օրենսդիրը պետք է դրսևորի զսպվածություն և օրենսդրական կարգավորումների միջոցով չնենգափոխի Սահմանադրության համակարգային տրամաբանությունը, այն է՝ անհարկի չընդլայնի այդ հիմքերի կիրառման օրենսդրական հնարավորությունը, թույլ չտա դրանց կամայական մեկնաբանություն, երաշխավորի դրանց կիրառման ժամանակ արդարության բոլոր պահանջների պահպանումը, այդ թվում՝ պատշաճ ընթացակարգային երաշխիքներ դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու ժամանակ:

Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ բոլոր դեպքերում, երբ դադարեցվում են դատավորի լիազորությունները, դա վերաբերում է ոչ միայն դատավորի կարգավիճակին, այլ նաև նրա՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացու՝ հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքին. նա զրկվում է հետագա պաշտոնավարման իր իրավունքից, ուստի նրա այդ իրավունքը սահմանափակվում է:

(...) Վերահաստատելով վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այն դեպքում, երբ դատավորի նկատմամբ կիրառվում է «էական կարգապահական խախտման հիմքով լիազորությունների

դադարեցում» կարգապահական տույժը՝ ի հաշիվ վերջինիս իրավասահմանափակիչ ներուժի խիստ ինտենսիվ բնույթի, սահմանափակվում է նրա՝ հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքը: Այլ կերպ՝ կարգապահական տույժերի տեսակներից «էական կարգապահական խախտման հիմքով լիազորությունների դադարեցում» տույժի կիրառման հետևանքային ազդեցության շրջանակի մեջ ներառվում է նաև հանրային ծառայության անցնելու իրավունքի սահմանափակումը. հետևաբար՝ անհրաժեշտ է, որ նշված կարգապահական տույժի կիրառումը յուրաքանչյուր դեպքում ուղեկցվի ինչպես նյութաիրավական, այնպես էլ ընթացակարգային այնպիսի երաշխիքներով, որոնց առկայությունը կբացառի վերոնշյալ սահմանադրական իրավունքի անհամաչափ սահմանափակման հնարավորությունը (Որոշում, կետ 21-23):

(...)

(...) Հաշվի առնելով քննարկման առարկա իրավահարաբերությունների կարևորությունն ու խնդրո առարկա շահերի խոցելիությունը, ինչպես նաև դրանց նկատմամբ հանրային արձագանքի զգայունությունը՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դատավորների նկատմամբ կարգապահական վարույթները պետք է իրականացվեն դատական վարույթներին առաջադրվող սահմանադրաիրավական և դատավարական սկզբունքների խստիվ պահպանմամբ, այդ թվում՝ համապատասխան որոշումների ընդունման ընթացակարգի առնչությամբ, իսկ այդ որոշումների ընդունման ընթացակարգերն ամրագրող իրավակարգավորումները չպետք է լինեն խնդրահարույց՝ անձի, առավել ևս՝ դատավորի կարգավիճակ ունեցող անձի, անհատական իրավունք(ներ)ին միջամտության առումով: Նշվածն առանձնակի կարևորություն է ձեռք բերում կարգապահական վարույթի արդյունքներով «էական կարգապահական խախտման հիմքով լիազորությունների դադարեցում» կարգապահական տույժի կիրառմամբ, ինչը ենթադրում է ամենաինտենսիվ միջամտություն անձի անհատական իրավունք(ներ)ին, դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ որոշման ընդունման պայմաններում (Որոշում, կետ 39):

(...)

(...) Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված այն կարգավորումը, որին համապատասխան՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին Խորհրդի որոշման ընդունման համար սահմանված է ձայների այնպիսի շեմ, ինչպիսին է Խորհրդի անդամների ընդհանուր թվի առնվազն կեսը, Խորհրդի կողմից դատավորի նկատմամբ «էական կարգապահական խախտման հիմքով լիազորությունների դադարեցում» կարգապահական տույժի կիրառմամբ համապատասխան որոշման՝ Խորհրդի անդամների հինգ կողմ ձայներով ընդունման պայմաններում, հանգեցնում է Խորհրդի որոշման ժողովրդավարական լեգիտիմության բարձր գործակից չապահովելու առումով անձի՝ հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքի ոչ իրավաչափ սահմանափակման, հետևաբար՝ համահունչ է Սահմանադրության 49-րդ հոդվածին՝ 75-րդ հոդվածի հետ համակցության մեջ, ինչպես նաև 164-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 174-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերին, 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետին և 2-րդ մասին» (Որոշում, կետ 50):

48. Այսպիսով, կարելի է եզրահանգել, որ Սահմանադրական դատարանը Դիմողի կողմից վիճարկվող օրինադրույթին վերագրել է հանրային ծառայության անցնելու սահմանադրական իրավունքին **ոչ իրավաչափ միջամտություն (այդ իրավունքի ոչ իրավաչափ սահմանափակում)**՝ ընդգծելով, այդ թվում՝ նշյալ սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման ինտենսիվությունը: Այստեղ անկյունաքարայինն այն հանգամանքն է, որ Սահմանադրական դատարանը նշյալ դիրքորոշմանը հանգել է՝ առանց Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության սկզբունքի կիրառման: Համապատասխանաբար՝ Սահմանադրական դատարանն առերևույթ **չէր տիրապետում** սահմանադրորեն անհրաժեշտ իրավահիմնավորող ելակետերին՝ հանգելու եզրակացության առ այն, որ օրենսդրական վիճարկվող միջոցով պետությունն անիրավաչափորեն միջամտել է դատավորի՝ հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքին:

49. Այսպես՝ Սահմանադրության 78-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման համար ընտրված միջոցները

պետք է պիտանի և անհրաժեշտ լինեն Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար: Սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է համարժեք լինեն սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը:

Սահմանադրական դատարանը 2020 թվականի հունիսի 18-ի ՍԴՈ-1546 որոշմամբ անդրադարձել է համաչափության սահմանադրական սկզբունքին՝ նշելով հետևյալը. «(...) որևէ հիմնական իրավունքի սահմանափակում հնարավոր է միայն օրենքով, իսկ համաչափության սկզբունքով պայմանավորված՝ օրենքով հիմնական իրավունքի սահմանափակումներին վերաբերող պահանջները հետևյալն են.

1) սահմանափակման նպատակի լեգիտիմությունը, այն է՝ Սահմանադրությամբ սահմանված լինելը.

2) սահմանափակման համար ընտրված միջոցների՝

ա) պիտանիությունը՝ Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար.

բ) անհրաժեշտությունը՝ Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար.

գ) համարժեքությունը սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը:

(...) Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ համաչափության սկզբունքը Սահմանադրության 1-ին հոդվածում ամրագրված իրավական պետության հիմնարար սկզբունքի բաղադրիչներից մեկն է: 2015 թվականի փոփոխություններով (գործող) Սահմանադրության մեջ այն ամրագրվել է ամբողջ ծավալով՝ հստակորեն (*expressis verbis*):

Համաչափության սկզբունքի էությունը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումների սահմանափակումն է մասնավոր և հանրային շահերի միջև ողջամիտ հավասարակշռության ապահովման միջոցով, և հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներին ներկայացվող սահմանադրական պահանջների շարքում այն ունի առանձնահատուկ կարևորություն:

Համաչափության սկզբունքի առաջին տարրը հիմնական իրավունքի սահմանափակման նպատակի լեգիտիմությունն է, այն է՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված լինելը: Դա նշանակում է, որ օրենսդիրը, իրականացնելով հիմնական իրավունքի սահմանափակման իր լիազորությունը, պետք է հիմնվի Սահմանադրությամբ նախատեսված նպատակների վրա: Բոլոր այն դեպքերում, երբ այդ նպատակներն ուղղակիորեն ամրագրված են սահմանափակվող հիմնական իրավունքին կամ ազատությանը վերաբերող սահմանադրական դրույթներում, ինչպես օրինակ՝ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի դեպքում, օրենսդիրն իրավասու է միայն դրանք կոնկրետացնել օրենքներում, մնացյալ դեպքերում օրենսդիրն ինքն է բացահայտում սահմանափակման՝ օրենքով սահմանված նպատակի սահմանադրական բովանդակությունը՝ հիմնվելով Սահմանադրության վերաբերելի նորմերի մեկնաբանության վրա:

Հավաստիանալով իր կողմից պարզված սահմանադրական նպատակի առկայության մեջ՝ օրենսդիրն այնուհետև պետք է ընտրի դրան հասնելու միջոցները: Հետևապես, ընտրված միջոցների սահմանադրականությունը կանխորոշվում է առաջին հերթին դրանցով հետապնդվող նպատակով:

Ինչ վերաբերում է օրենսդրի կողմից միջոցների ընտրությանը՝ սահմանադրորեն արդարացված նպատակին հասնելու համար, ապա, նախ՝ դրանք պետք է պիտանի լինեն հիշյալ սահմանադրական նպատակին հասնելու համար: Այսինքն՝ այնպիսի օրենսդրական միջոցներն են պիտանի, որոնցով օրենսդիրն ի զորու է հասնել հետապնդվող նպատակին, այլ կերպ՝ երբ ապահովված է հավանականությունը, որ արդյունքը, որին ձգտում է օրենսդիրը, ի հայտ կգա:

Համաչափության սկզբունքի հաջորդ տարրն օրենսդրի կողմից ընտրված միջոցի անհրաժեշտությունն է, այսինքն՝ այն, որ այդ միջոցը՝ այլ միջոցների համեմատ նույն ներգործությամբ, պետք է ենթադրի ամենամեղմ միջամտությունը որևէ հիմնական իրավունքին կամ ազատությանը: Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու բոլոր պիտանի միջոցներից պետք է ընտրվի այն օրենսդրական միջոցը, որը նպատակին հասնելու նույն հավանականությամբ, այսինքն՝ նույն

արդյունավետությամբ, սակայն առավել մեղմ է սահմանափակում որևէ հիմնական իրավունք կամ ազատություն:

Համաչափության սկզբունքի վերջին՝ չորրորդ տարրը պահանջում է, որ օրենսդիրն իր կողմից ընտրված պիտանի և անհրաժեշտ միջոցը համեմատի սահմանափակվող հիմնական իրավունքի կամ ազատության սահմանադրական նշանակության հետ՝ պարզելու համար, որ այդ միջոցներով արդյունքում պետությունն իրապես հասնում է հետապնդվող նպատակին, և սահմանափակվող հիմնական իրավունքը կամ ազատությունն իր նշանակությամբ չի պահպանում իր գերակայությունը այն հանրային շահերի նկատմամբ, որոնք պահպանելու նպատակով էլ օրենսդիրը դիմում է հիմնական իրավունքի կամ ազատության սահմանափակման: Վերջնարդյունքում դա նշանակում է, որ որևէ հիմնական իրավունքի կամ ազատությանը չմիջամտելը կամ այն երաշխավորելը, կախված դրանց էությունից, կանոն է, իսկ դրա սահմանափակումը՝ բացառություն, որը պետք է հիմնավորվի սահմանափակման յուրաքանչյուր դեպքում: Ընդամին, որքան ավելի ինտենսիվ է սահմանափակումը, այնքան ավելի է մեծանում սահմանափակումը հիմնավորելու բեռը»:

50. 2025 թվականի ապրիլի 1-ի ՍԴՈ-1775 որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «(...) համաչափության սահմանադրական սկզբունքը մի շարք փոխկապակցված նորմատիվ տարրերի համակցություն է, որոնց միաժամանակյա ապահովման դեպքում է հիմնական իրավունքին պետության միջամտությունը սահմանադրաչափ»:

51. Ըստ էության, Սահմանադրական դատարանն իրավազարգացնող մեկնաբանություն է տվել Սահմանադրության 78-րդ հոդվածին՝ համաչափության սահմանադրական սկզբունքին հաղորդելով հիմնական իրավունքին պետաիրավական միջամտության սահմանադրաչափության անբեկանելի չափորոշչի սահմանադրական կարգավիճակ: Հետևապես՝ որևէ հիմնական իրավունքին վիճարկվող իրավադրույթով պետության միջամտության սահմանադրաչափությունը չի կարող գնահատվել՝ առանց համաչափության սահմանադրական սկզբունքի հաջորդական բաղադրատարրերի հետ բաղդատման:

52. Մինչդեռ Որոշմամբ ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասով Դիմողի՝ հանրային ծառայության անցնելու սահմանադրական իրավունքին պետության միջամտությունը դիտվել է ոչ համաչափ՝ առանց համաչափության սկզբունքով սահմանված թեստով վիճարկվող դրույթի և սահմանադրական համապատասխան իրավունքի միջև պատճառահետևանքային կապի վերլուծության: Ուստի՝ ակնհայտ է, որ Սահմանադրական դատարանի կողմից դատավորի նկատմամբ «լիազորությունների դադարեցում» կարգապահական տույժի կիրառման մասին որոշման քվեարկության ընթացակարգի սահմանադրականության ստուգումը կատարվել է ոչ լիարժեք. կատարվել է եզրահանգում՝ առանց միջամտության՝ նորմատիվ ուժ ունեցող վերոքննարկյալ թեստի կիրառման:

53. Ի լրումն վերոգրյալի՝ համաչափության սահմանադրական սկզբունքի չկիրառումն այս գործով ունի հստակ և շոշափելի բացասական հետևանքներ, մասնավորապես՝ օրենսդրի կամքը սահմանադրա-դատական քննության առարկա չդարձնելու առումով: Մինչդեռ տվյալ պարագայում օրենսդրի նպատակը, որն արտահայտվել է Դիմողի կողմից վիճարկվող օրինադրույթի փոփոխությունների հիմնավորման մեջ, արտացոլում է դատավորների օրինապահության ապահովման հարցում առկա կառուցակարգային խնդիրները՝ դրանց լուծման ուղղությամբ նախատեսելով որոշակի միջոցներ, որոնք Դիմողի կողմից վիճարկվել են այս գործով:

Օրենսդրի նպատակի էությունը հանգում է հետևյալին. առաջարկվող փոփոխությունների և լրացումների նպատակն էր ապահովել գործերի դատական քննության արդյունավետ իրականացումը, դրանց մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պատշաճ իրացումը, գործերը ողջամիտ ժամկետներում քննելու և լուծելու պահանջի ապահովումը, դատարանների բնականոն գործունեության ապահովման ինստիտուցիոնալ երաշխիքների ամրապնդումը (««Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» 25.03.2020 թ. ՀՕ-197-Ն սահմանադրական օրենքի հիմնավորումներ):

Հետևապես՝ Դիմողի կողմից վիճարկվող օրինադրույթի սահմանադրականությունը գնահատելիս Սահմանադրական դատարանը, պարտավոր լինելով առաջնորդվել համաչափության սահմանադրական սկզբունքով, պետք է, նախ՝ քննության առարկա դարձնել օրենսդրի վերոշարադրյալ նպատակի սահմանադրաչափությունը, առանց որի՝ սահմանադրորեն հնարավոր չէր գործով գալ որևէ եզրահանգման:

54. Ավելին՝ Որոշման մեջ առկա է ներքին հակասություն. մի կողմից՝ արվում է եզրահանգում առ այն, որ չի պահպանվել հիմնական իրավունքի արդյունավետ իրացման կազմակերպական արդյունավետ կառուցակարգ և ընթացակարգ սահմանելու պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ Սահմանադրության 75-րդ հոդվածին համապատասխան, իսկ մյուս կողմից՝ խոսվում է իրավամիջամտության անհամաչափության մասին:

Այս մասով հարկ է նշել, որ տվյալ պարագայում Սահմանադրության 75-րդ հոդվածը վերաբերելի չէ այնքանով, որքանով դատական իշխանության համակարգում գործում են հանրային ծառայության անցնելու իրավունքի արդյունավետ իրականացման կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր՝ սկսած դատավորի նշանակումից մինչև պաշտոնեական առաջխաղացում և ազատման կամ պաշտոնանկության հիմքերի և ընթացակարգերի սահմանում: Ընդ որում՝ այս հարցի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանը տարբեր տեսանկյուններից դիրքորոշումներ է հայտնել մի շարք որոշումներում (2021 թվականի հունիսի 10-ի ՍԴՈ-1598, 2024 թվականի հունվարի 17-ի ՍԴՈ-1709 որոշումներ և այլն):

Այս դեպքում Սահմանադրական դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ բարձրացված հարցը վերաբերում է հենց հանրային ծառայության անցնելու իրավունքին պետաիրավական միջամտության համաչափությանը, քանի որ որպես այդպիսին՝ Որոշման մեջ նշվում է կոլեգիալ մարմնի կողմից կարգազանց դատավորի պաշտոնանկության լեգիտիմ հիմքի պայմաններում որոշման ընդունման համար անհրաժեշտ ձայների գործող նվազագույն (ոչ մեծամասնական) համամասնության հավասարակշռվածության մասին՝ հաշվի առնելով ինչպես խիստ կարգազանց

դատավորների պաշտոնանկությամբ դատական իշխանության համակարգում օրինականության ապահովման և արդարադատության արդյունավետության բարձրացման հանրային շահը՝ մի կողմից, և դատավորի՝ որպես հանրային ծառայողի սուբյեկտիվ հիմնական իրավունքների պաշտպանվածության շահը՝ մյուս կողմից:

55. Հարցը կարելի է դիտարկել նաև հետևյալ տեսանկյունից. Սահմանադրական դատարանը Որոշմամբ փաստագրել է, որ Դատավորի նկատմամբ ամենախիստ կարգապահական տույժի կիրառման համար ԲԴԽ անդամների անհրաժեշտ ձայների թիվն անհամաչափ է և խախտում է Դիմողի հանրային ծառայության անցնելու իրավունքը, և եզրակացրել, որ այդպիսով պետության կողմից չի երաշխավորվել Դիմողի հանրային ծառայության անցնելու իրավունքի իրացման արդյունավետ կազմակերպական կառուցակարգ և ընթացակարգ: Այս մոտեցումը հիմք է տալիս իրավատրամաբանական բնույթի հետևյալ հակափաստարկին. եթե արձանագրվում է, որ ձայների գործող համամասնությունն ինքնին անհամաչափ միջամտություն է դատավորի՝ հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքին, արդյո՞ք դա հիմք է տալիս պնդելու, որ տվյալ կառուցակարգը կամ ընթացակարգն արդյունավետ չէ, թե՞ հարցը պետք է քննարկել միայն միջամտության համաչափության տեսանկյունից, կամ ընդհանրապես, հնարավո՞ր է արձանագրել մի երևույթի բացակայությունը, սակայն դիրքորոշում հայտնել այդ երևույթի բովանդակային թերությունների մասին:

56. Այսպիսով, ակնհայտ է, որ Որոշմամբ ԴՕ-ի 94-րդ հոդվածի 6-րդ մասին տրված սահմանադրաիրավական բնութագիրը հիմնված չէ իրավավերլուծության՝ Սահմանադրության 78-րդ հոդվածից բխող և այդ հոդվածից ածանցվող իրավական, տրամաբանական և կառուցվածքային կանոնների վրա, ուստի՝ չի կարող բավարար համարվել Դիմողի կողմից վիճարկվող իրավանորմը Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու համար:

57. Որոշմամբ հաշվի չի առնվել ԲԴԽ-ի՝ որպես դատավորների անկախությունը, ինքնակառավարումը և օրինականությունը երաշխավորող սահմանադրական մարմնի՝ դատավորների կարգապահության վերահսկողության հարցերով

գործունակության ապահովման սահմանադրաիրավական հրամայականի կատարման անհրաժեշտությունը:

58. Ընդհանրապես, կոլեգիալ ցանկացած պետական մարմնի գործունեության սահմանադրաչափությունը հիմնված է երկու փոխկապակցված նախապայմանների վրա՝ ա) որոշումներ կայացնելիս ներառականություն՝ բացառելու համար ընդհանուր շահերով միավորված կայուն խմբերի որոշիչ ազդեցությունը քվեարկության արդյունքների վրա և բ) գործունեության արդյունավետություն, որը ենթադրում է որոշման համար անհրաժեշտ ձայների այնպիսի նվազագույն շեմի սահմանում, որը, որոշումների կայացման ժողովրդավարական լեգիտիմության ապահովմանը զուգահեռ, կերաշխավորի նաև կոլեգիալ պետական մարմնի գործունակությունը, այն է՝ իր իրավասության շրջանակում որոշում կայացնելու կարողունակությունը: Այս երկու գործոնները պետք է գտնվեն հավասարակշռվածության այնպիսի ռեժիմում, որ մի կողմից՝ տվյալ կոլեգիալ մարմնի որոշումներն ընդունվեն պատշաճ քննարկումների և իրավական հետևանքներ ունեցող բազմակարծության պայմաններում, իսկ մյուս կողմից՝ բանավեճային և բազմակարծության պայմանները բացասաբար չազդեն պետական մարմնի՝ որոշում ընդունելու ինստիտուցիոնալ կարողության վրա: Այլ կերպ՝ որոշման ընդունման համար անհրաժեշտ ձայների քանակ սահմանելիս հարկ է հաշվի առնել քվորումի առկայությամբ ձայների պարզ մեծամասնությունը գերազանցող մեծամասնության ամրագրման նպատակահարմարությունը որոշումների կայացման կառուցակարգի արգելափակման ռիսկի տեսանկյունից: Անշուշտ, քննարկվող հարցի լրջությունն ու կարևորությունը ևս ուշադրության արժանի գործոններ են, որոնք անպայմանորեն պետք է հաշվի առնվեն նշած մյուս գործոնների հետ մեկտեղ: Հակառակ պարագայում, եթե տուրք տրվի միայն ժողովրդավարական լեգիտիմությանն ու բազմակարծությանը, մեծ է հավանականությունը, որ պետախիշխանական կոլեգիալ մարմինը պարզապես չի կարողանա պատշաճ և արդյունավետ իրականացնել իր իրավական գործառույթներն ու լիազորությունները՝ վնաս հասցնելով այն հանրային շահին, այդ թվում՝ որի իրացմանն են ուղղված այդ մարմնի կազմավորումն ու գործունեությունը:

59. ԲԴԽ կազմավորմանը նվիրված Սահմանադրության 174-րդ հոդվածի 2-րդ մասի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ Սահմանադիրը նպատակ է ունեցել ապահովելու դատական իշխանության անկախությունն ու միևնույն ժամանակ հանրային-իրավական հաշվետվողականությունը: Այսպես՝ ԲԴԽ տասն անդամներից հինգը դատավորներ են, որոնք ընտրվում են դատական իշխանության՝ Դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից, իսկ հինգը՝ իրավաբան գիտնականներ կամ այլ ճանաչված իրավաբաններ, որոնց ընտրում է օրենսդիր իշխանությունը՝ Ազգային ժողովը: Այսինքն՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի կազմում հավասարապես ներկայացված են օրենսդիր և դատական իշխանությունների կողմից ընտրված անդամները, ինչը ԲԴԽ ժողովրդավարական լեգիտիմության և ինստիտուցիոնալ ներառականության ցուցիչ է: ԲԴԽ սահմանադրական լիազորությունների իրականացումն ապահովվում է պետական իշխանության նշյալ երկու ճյուղերի կողմից ընտված պաշտոնատար անձանց կողմից:

Միաժամանակ, ԲԴԽ ոչ դատավոր անդամների գործառույթային նշանակությունը դատական իշխանության արտահամակարգային մշտադիտարկումն է, իսկ դատավոր անդամներին՝ ներհամակարգային մշտադիտարկումը: Վերջին պարագայում օբյեկտիվորեն կարող է առկա լինել դատական կորպորատիվիզմի և շահերի բախման ռիսկ՝ ելնելով դատավորների իրավական կարգավիճակի ընդհանրությունից և աշխատանքային կապերից: Ուստի՝ հատկապես դատավորների կարգապահական գործերով ԲԴԽ որոշումները կարող են մեծապես ազդված լինել դատավորների համապատասխան քվեարկություններով, և եթե դատավորների ձայներն ունեն որոշիչ կարգավիճակ, կամ դրա համար լինեն ինստիտուցիոնալ նախադրյալներ, կխաթարվեն դատական իշխանությունում օրինականության ապահովման և դատավորների հանրային հաշվետվողականության կառուցակարգը: Հետևապես՝ ԲԴԽ սահմանադրական առաքելության պատշաճ կենսագործման համար խիստ կարևոր է ապահովել որոշումների կայացման այնպիսի մեխանիզմ, որը հաշվի կառնի նշյալ ինստիտուցիոնալ և գործնական ռիսկերը և կունենա դրանց հակազդելու ներուժ:

60. Որոշմամբ անուղղակի դրական գնահատականի արժանացած քվեարկության կառուցակարգը, որը գործում էր որպես կարգապահական տույժ՝ դատավորների լիազորությունների դադարեցման որոշման ընդունման դեպքում, նախատեսում էր ԲԴԽ անդամների ընդհանուր թվի երկու երրորդի «կողմ» ձայները: Այս կառուցակարգն իրենում պարունակում էր այսպես կոչված «որոշիչ» կամ «նեգատիվ» փոքրամասնության ձևավորման վտանգ, որը փաստացի կունենար վետոյի հնարավորություն ԲԴԽ անդամների մեծամասնության սատարումն ունեցող որոշման նախագծի նկատմամբ: Ընդ որում՝ նախքան համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունն իրավակիրառ պրակտիկայում նկատվում էր հենց վերը նկարագրված «որոշիչ» կամ «նեգատիվ» փոքրամասնության ազդեցությամբ որոշումների ընդունման միտում, ինչը և հիմք էր հանդիսացել առերևույթ ծանրագույն կարգապահական գործերով ԲԴԽ ֆունկցիոնալությունը լավարկելու նպատակով վիճարկվող օրենսդրական փոփոխությունը նախաձեռնելու և օրենսդրի կողմից ընդունվելու հիմք և հիմնավորում: Խիստ կարևոր է նաև նշել, որ բոլոր դեպքերում, որպես կարգապահական տույժ դատավորի լիազորությունների դադարեցնելու վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ է ձայների ավելի քան պարզ մեծամասնությունը՝ ԲԴԽ անդամների հինգ «կողմ» ձայնը:

Այսպես կոչված «փոքրամասնության քվեարկությունը» վերացնելուն զուգահեռ՝ *mutadis mutandis* շարունակում է գործել ԲԴԽ-ում գործերի քննության վարչադատավարական ընթացակարգը, որն ապահովում է առերևույթ կարգապահական զանցանք կատարած դատավորի բոլոր ընթացակարգային երաշխիքները՝ լսված լինելու, ներկայացուցիչ ունենալու, միջնորդություններ ներկայացնելու, հրապարակային քննության և այլն: Այսինքն՝ ԴՕ-ով և Վարչական դատավարության օրենսգրքով ապահովված են կողմերի մրցակցությունն ու իրավական պետությունում գործող դատավարական մնացյալ երաշխիքները, որոնց միջոցով դատավորն ունակ է լեզիտիմ կերպով՝ փաստարկմամբ ազդել ԲԴԽ անդամների ներքին համոզմունքի ձևավորման վրա՝ հնարավորինս հասնելով լիազոր մարմնի միջնորդագիրը մերժելու մասին որոշման կայացման:

Այլ կերպ՝ դատավորի լիազորությունները դադարեցնելու կարգապահական տույժի կիրառման համար անհրաժեշտ ձայների շեմի նվազեցումը հավասարակշռվում է ԲԴԽ-ում կարգապահական գործի քննության ժողովրդավարական և իրավական պետությանը հարիր վարությանը երաշխիքներով, որոնք միտված են ինչպես դատավորի իրավունքների պաշտպանությանը, այնպես էլ ԲԴԽ անդամների անաչառության ապահովմանը:

61. Այս համատեքստում խիստ կարևոր է նաև հավելել, որ Սահմանադիրը ԲԴԽ ընթացիկ գործունեության, այդ թվում՝ իր իրավասության մեջ մտնող հարցերով քվեարկության կարգավորումը թողել է օրենսդրի հայեցողությանը, որն օբյեկտիվորեն կրում է ԲԴԽ գործունեության արդյունավետության հանրային մշտադիտարկման արդյունքների հետևանքային ազդեցությունը: Այլ կերպ՝ օրենսդիրը, այդ թվում՝ օրենսդրական նախաձեռնության հարուցման փուլում համագործակցելով Կառավարության հետ, ի զորու է գնահատելու ԲԴԽ գործունեության արդյունավետությունը և տարաբնույթ շահերի հետևանքային ազդեցությունը՝ հընթացս «սրբագրելով» գործող իրավակարգավորումները՝ ներառյալ քվեարկության կարգի մասով:

62. Այսինքն՝ Սահմանադրի կամքն է ԲԴԽ ընթացիկ գործունեության կանոնակարգման հարցում Ազգային ժողովին օժտել հայեցողության լայն շրջանակով: Այս հետևությունն ամրապնդվում է նաև այն փաստով, որ Սահմանադրությամբ, մասնավորապես՝ ԲԴԽ որոշումների ընդունման կարգի, այդ թվում՝ քվեարկության ժամանակ ձայների համամասնության վերաբերյալ որևէ կանոնակարգում չկա:

63. ԴՕ-ում կատարված օրենսդրական փոփոխությունը, որը Որոշմամբ դարձել է ըստ էության քննության առարկա, հետապնդել է դատավորների աճող կորպորատիվիզմի դրսևորումների կանխման կամ նվազեցման նպատակ՝ ելնելով այն իրողությունից, որ դատավորի լիազորությունների դադարեցման կարգապահական տույժի հարցերով նախկինում գործող քվեարկության կարգը նպաստել էր փոքրամասնության որոշիչ ազդեցության ձևավորմանը, երբ ԲԴԽ մեկ կամ երկու անդամ կարող էր կանխորոշել քվեարկության արդյունքները: Ընդ որում՝ դատավորների կարգապահական գործերի վիճակագրությունը ցույց էր տվել, որ այդ որոշիչ

փոքրամասնությունը գրեթե մշտապես կողմնորոշված է դեպի դատավորների նկատմամբ առավել մեղմ վերաբերմունքը: Արդյունքում՝ ԲԴԽ գործելակարգը դատավորների կարգապահական գործերով առերևույթ չէր ծառայում Սահմանադրությամբ ամրագրված կանխադրույթներին՝ ստվերելով ԲԴԽ սահմանադրաիրավական առաքելության առանցքային բաղադրիչներից մեկը:

64. Մինչդեռ Որոշմամբ վերոնշյալ մրցակցող շահերի համադրված վերլուծություն չի արվել, և հարցը դիտարկվել է դատավորների «բացարձակ» անկախության պրիզմայով՝ անտեսելով ԲԴԽ գործունեության արդյունավետության սահմանադրաիրավական հրամայականը և միայն տուրք տալով ԲԴԽ որոշումների ընդունման «ժողովրդավարական լեգիտիմությանը»:

65. Ըստ այդմ՝ Որոշման հետևանքային ազդեցությունը կարող է լինել կարգապահական գործերով ԲԴԽ որոշումների արգելափակումը, որը կարող է լրջորեն սպառնալ պետության իրավական անվտանգությանը:

66. Այս կապակցությամբ հատկանշական է, որ Դիմողն իր դիմումում ընդունել է 79 քաղաքացիական գործերով վճիռները կողմերին ուշ տրամադրելու փաստը՝ դա պատճառաբանելով իր գերծանրաբեռնվածությամբ:

Սրանով հանդերձ՝ ԲԴԽ վիճարկվող որոշման վերաբերյալ ԲԴԽ դատավոր անդամների հատուկ կարծիքներում երևակվում է ընդհանուր միտում՝ նվազեցնելու Դիմողի կողմից կատարված կարգապահական խախտման հանրային վնասակարությունն ու ծանրությունը, ինչը խոսում է դատական կորպորատիվիզմի բացասական երևույթի մասին, որի չեզոքացմանը կամ առնվազն նվազեցմանն է ուղղված Դիմողի կողմից վիճարկվող օրինադրույթը:

Ավելին՝ ինքնին, 79 գործերով դատական ակտերի տրամադրման ակնհայտ ուշացման փաստերը սահմանակցում են խախտման՝ իրավական անվտանգության վտանգմանը հանգեցնելու ինտենսիվության մակարդակին՝ նպաստելով հանրության՝ դատական իշխանության հանդեպ վստահության անկմանը: Ուստի՝ Սահմանադրական դատարանի (զեկուցող դատավորի) կողմից անհրաժեշտաբար պետք է վերլուծության ենթարկվեին նշյալ 79 գործերը՝ ամբողջապես պարզելու համար Դիմողի ոչ իրավաչափ վարքագծի հետևանքով կողմերին պատճառված վնասը, ինչը

տվյալ գործով ևս հանրային և մասնավոր շահերի ճիշտ հավասարակշռվածության կարևոր գրավական կարող էր լինել:

67. Որոշման ընդհանուր տրամաբանությունը կառուցված է Դիմողի այն փաստարկի շուրջ, որ իր կարգապահական գործով սկզբնապես քննությանը մասնակցել է ԲԴԽ տասն անդամ, սակայն քվեարկության սենյակ չեն ներկայացել երկուսը, ուստի՝ եթե Սահմանադրական դատարանը խնդրին մոտենալու էր նիստին մասնակցած անդամների «կողմ» ձայների թիվն ավելացնելու դիրքորոշմամբ, անհրաժեշտ էր բացահայտել քվեարկությանը մասնակցելու ենթահիմունքի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

68. Մասնավորապես՝ Սահմանադրական դատարանը պետք է պատասխաներ այն հարցին, թե Սահմանադրության 49, 61 և 63-րդ հոդվածների համատեքստում անձի իրավունքների դատական պաշտպանության հրամայականից ելնելով՝ ինչպե՞ս պետք է մեկնաբանվի նիստին մասնակցելը՝ որպես գործի քննությանը մասնակցել, խորհրդակցական սենյակում գտնվել, թե՞ քվեարկությանը մասնակցել: Այս հարցին Սահմանադրական դատարանի չանդրադառնալն արժեզրկում և բովանդակազրկում է Որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումը:

69. Ամփոփելով վերոգրյալը՝ վերահաստատում եմ իմ դիրքորոշումը, որ խնդրո առարկա գործով Դիմողը չի հաղթահարել դիմումի ընդունելիության օրենսդրական արգելքները, իսկ Սահմանադրական դատարանի Որոշումն ունի ներքին հակասություններ և անորոշություններ՝ թերևս չծառայելով Սահմանադրական դատարանի կողմից հետապնդվող սահմանադրաչափ նպատակին:

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԴԱՏԱՎՈՐ**

Ս. ՍԱՖԱՐՅԱՆ

2 մայիսի 2025 թվականի